

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการแสดงความกตัญญูทเวทของพระอานนท์เถระ

ผู้วิจัย : พระจรัญ สุวโจ (สะท้อน)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูสมุห์เฉวียน กตปุณโย, พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา), M.A. (Soc., Eco.), Ph.D. (Soc.)

: ผศ.ดร.บุญเลิศ ราชิต, พ.ธ.บ. (พุทธศาสตรบัณฑิต), M.A (Soc. and Bali.), Ph.D. (Soc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์เรื่องวิเคราะห์รูปแบบการแสดงความกตัญญูทเวทของพระอานนท์ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาความกตัญญูทเวทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการแสดงความกตัญญูทเวทของพระอานนท์ และ ๓) เพื่อวิเคราะห์การแสดงความกตัญญูทเวทของพระอานนท์เพื่อนำไปปรับใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า

๑) รูปแบบการแสดงความกตัญญู ของพระอานนท์ เริ่มจากรูปแบบเป็น พุทธอุปัฏฐากตามปกติ รูปแบบการจัดกิจกรรมที่พระพุทธร่องค์ทรงปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวันเตรียมภัตตาหารสถานที่ฉัน ภาชนะที่ทรงใช้ มีเครื่องอุปโภคและบริโภค รูปแบบการตอบรับผู้ที่มาขอเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ตอบคำซักถามพุทธจริยวัตรผู้ที่มาเฝ้า ตอบปัญหาธรรมแก่พุทธศาสนิกชนผู้สงสัย และซักถามเพื่อความเข้าใจซึ่งถึงหลักธรรม รูปแบบเป็นภาระพาผู้มาเข้าเฝ้าพระพุทธร่องค์ในโอกาสสมควร รูปแบบการประสานงานของพุทธศาสนิกชนที่เกี่ยวกับพระพุทธร่องค์ และรูปแบบสงเคราะห์พระประยูรญาติ

๒) ผลของการปฏิบัติตามความกตัญญู พบว่า พุทธกิจของพระอานนท์ได้รับความสะดวกสบายในระดับหนึ่งเพราะความช่วยเหลือแบ่งเบาภารกิจของพระอานนท์ ผู้เข้ามาเฝ้าพระอานนท์ได้รับการปฏิบัติฐานตามความเหมาะสม ได้รู้พุทธจริยวัตรของพระอานนท์ ลักษณะเช่นนี้รู้ได้ตามที่พระอานนท์แจ้งให้ทราบ เมื่อมีปัญหาธรรมก็ได้เรียนถามพระอานนท์ให้เกิดความเข้าใจได้ถูกต้องตามที่

พระอานนท์แสดง เมื่อมีโอกาสก็ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยการนำของพระอานนท์ พระอานนท์ได้รับภาระประสานงานของพุทธศาสนิกชน นิมนต์พระพุทธองค์ไปโปรด พระอานนท์สงเคราะห์พระประยูรญาติโดยใช้วาทกรรมทูลพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระนางมหาปราคชาติโคตมีบวชเป็นภิกษุณี และเป็นต้นเหตุให้สตรีมาบวชบรรพชิต ปฏิบัติวิเวกธรรมในพระพุทธศาสนา

๓) การนำรูปแบบการแสดงความกตัญญูทวดเทวีของพระอานนท์ สามารถนำไปปรับใช้กับสังคมไทย เช่น นำไปปรับใช้กับสถาบันครอบครัว ที่มีต่อบุพพการีที่ล่วงลับไปแล้ว การเลี้ยงดูมารดาบิดาผู้เป็นอุปการีชนเคยอุปการคุณ อบรมสั่งสอนเลี้ยงดูบุตรธิดาด้วยกุศลจิต ดังนั้นบุตรธิดาจึงควรเคารพเชื่อฟัง การนำรูปแบบกตัญญูทวดเทวีไปปรับใช้กับสังคม มี การแสดงความกตัญญูทวดเทวีต่อผู้อื่น และสิ่งอื่นเพราะเป็นฐานค้ำจุนสังคม ในด้านศีลธรรม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และการนำไปปรับใช้ต่อประเทศชาติ เช่น การแสดงความกตัญญูทวดเทวีด้วยการรู้คุณของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

Thesis Title : An Analytical Study Of The Model Grattitude's of Expressing of Ānanda Thera

Researcher : Phracharan Suvaco (Sathan)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakrusamuha Chwean Katapuñño, B.A. (Social Studies),
M.A. (Soc., Eco), Ph.D. (Soc.).

: Ass.Prof.Dr.Boonlert Rashoti, B.A. (Buddhist Study),
M.A (Soc. and Bali.), Ph.D. (Soc.)

Date of Graduation : 19 March 2016

Abstract

This thesis aims to analytically study the model of expressing gratitude of Ānanda Thera including 3 objectives: 1) To study the gratitude depicted in Theravada Buddhist scripture; 2) To study the model of expressing gratitude of Ānanda Thera; and 3) To analyze the model of expressing gratitude of Ānanda Thera for application and use in present Thai society. The results of this study are as the followings:

1) The model of expressing gratitude of Ānanda Thera started from being the usual attendant of the Buddha. The model of activities responding the daily practice of Buddha includes preparation of food, dining place, diner set and consumables, reception for guests paying courtesy calls to Buddha and response to the guests on Buddha's daily practice, provision of catechism on Dhamma principles among the disciplines and questioning them for in-depth Dhamma understanding, pattern of accompanying guests to pay courtesy calls to Buddha in appropriate

occasions, pattern of coordinating the disciplines in relation to Buddha, and pattern of assisting Buddha's relatives.

2) The results of the gratitude practice are as the followings; The daily practice of Buddha was well-convenient because of the shared burden of Ānanda Thera. The guests paying courtesy calls to Buddha were reasonably well received. They all knew the daily practice of Buddha told by Ānanda Thera. Whenever there were questions on Dhamma, they asked for clarification from Ānanda Thera and they had a right understanding after they were explained by Ānanda Thera. When they had opportunities to pay courtesy calls to Buddha led by Ānanda Thera, he was responsible for the coordination among the followers who invited Buddha to visit and save them from sin. Ānanda Thera assisted one of the Buddha's relatives by using his tactful words to ask Buddha to allow Prajapati Gotami to get ordained and that was the origin of Buddhist female mendicant practicing in Viveka-dhamma (seclusion) in Buddhism.

3) The model of expressing gratitude of Ananda Thera can be applied and used in Thai society especially in family institution both by expressing gratitude toward parents who passed away and by taking care of living parents in return that children were well treated when they were young. Children should respect their parents and apply the pattern of expressing gratitude toward their parents in society. Expressing gratitude is the foundation for sustaining society in areas of morality, politics, governance, economics, natural resources and environment. This can also be applied and used at national level such as expressing gratitude toward natural environment.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความเมตตา อนุเคราะห์ช่วยเหลือจาก พระครูสมุห์เฉวียน กตปุญโญ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ผศ.ดร.บุญเลิศ ราโชติ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ตลอดจนคณาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานีทุกท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่งที่ได้ให้ความดูแลเอาใจใส่ให้คำแนะนำ ชี้แนะ ในการศึกษาวิจัยเป็นอย่างดีมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาวิไลศักดิ์ ปญฺญาวโร,ดร. เจ้าอาวาสวัดแสนสุข ที่ได้ให้โอกาส และสนับสนุนการศึกษาจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณเพื่อนสหธรรมิกในวัดแสนสุข ที่ได้เมตตาให้กำลังใจเสมอมา

ขออนุโมทนา คุณไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน ที่คอยช่วยเหลือ ด้านยานพาหนะ และช่วยให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้เขียนมาโดยตลอด

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตบัณฑิตรุ่น ๘ ทุกรูป/คน ที่ได้สอบถามให้คำแนะนำให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ

คุณความดีที่เกิดจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ขอน้อมถวายบูชาพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ คุณบิดามารดา คุณพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ ตลอดจนท่านผู้มีพระคุณทั้งหลาย ด้วยความตั้งมั่นในกตัญญูกตเวทิตาธรรม อนึ่ง หากจะมีคุณประโยชน์ใดๆ เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอให้ทุกท่านได้รับคุณประโยชน์นั้นๆ โดยทั่วกัน

พระจรัญ สุวโจ (สะท้อน)

๑ มกราคม ๒๕๕๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ณ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๔
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๔
บทที่ ๒ ศึกษาความกตัญญูทเวทีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๕
๒.๑ ความหมายของความกตัญญูทเวที	๑๕
๒.๑.๑ ความหมายตามพระไตรปิฎก	๑๕
๒.๑.๒ ความหมายตามพจนานุกรม	๑๖
๒.๑.๓ ความหมายตามทัศนะของนักปราชญ์	๑๘
๒.๒ ประเภทของความกตัญญู	๒๐
๒.๒.๑ ความกตัญญูต่อพระพุทธเจ้า	๒๐
๒.๒.๒ ความกตัญญูต่อพระสงฆ์	๒๒
๒.๒.๓ ความกตัญญูต่อบิดามารดา	๒๓
๒.๒.๔ ความกตัญญูต่อครูอาจารย์	๒๖
๒.๒.๕ ความกตัญญูต่อญาติ	๒๗

๒.๒.๖ ความกตัญญูต่อสถาบันหลัก	๓๑
๒.๒.๗ ความกตัญญูต่อสัตว์	๓๕
๒.๒.๘ ความกตัญญูต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม	๓๗
๒.๓ ความสำคัญของความกตัญญูกตเวที	๓๙
๒.๓.๑ ความกตัญญูกตเวทีเป็นพื้นฐานของคนดี	๓๙
๒.๓.๒ ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี	๔๐
๒.๓.๓ ความกตัญญูกตเวทีเป็นบุคคลที่หาได้ยาก	๔๑
๒.๓.๔ ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดมงคลแก่ชีวิต	๔๕
๒.๔ ลักษณะของความกตัญญู	๔๗
๒.๕ ความกตัญญูกตเวทีตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	๕๐
๒.๕.๑ การกตัญญูเลี้ยงบิดามารดา	๕๐
๒.๕.๒ ตักกกลชาดก	๕๐
๒.๕.๓ สุวรรณสามชาดก	๕๐
๒.๕.๔ โสณนันทชาดก	๕๑
๒.๕.๕ ชยัททิสชาดก	๕๑
๒.๖ ประโยชน์ของความกตัญญู	๕๒
๒.๖.๑ ทรรศนะเปรียบเทียบเรื่องโลกกับการแสดงบทบาทในสังคม	๕๒
๒.๖.๒ กระบวนทัศน์ประโยชน์ต่อตนเอง	๕๓
๒.๖.๓ กระบวนทัศน์ประโยชน์ต่อสังคม	๕๙
๒.๗ โทษของการไม่มีความกตัญญู	๖๑
๒.๗.๑ กระบวนทัศน์ที่มีโทษต่อตนเอง	๖๑
๒.๗.๒ กระบวนทัศน์ที่มีโทษต่อสังคม	๖๔
บทที่ ๓ รูปแบบการแสดงความกตัญญูกตเวทีของพระอานนท์	๖๘
๓.๑ ประวัติของพระอานนท์โดยย่อ	๖๘
๓.๑.๑ พระอานนท์ในราชวงศ์ศากยะ	๖๘
๓.๑.๒ การออกบวชของพระอานนท์	๗๐
๓.๑.๓ การบรรลุโสดาปัตติผลของพระอานนท์	๗๓
๓.๑.๔ คุณสมบัติเฉพาะตัวของพระอานนท์	๗๕
๓.๑.๕ การบรรลุพระอรหัตของพระอานนท์	๗๙

(๗)

๓.๑.๖	ชีวิตในปิ่นปลายของพระอานนท์	๘๐
๓.๑.๗	ชาติในอดีตของพระอานนท์	๘๐
๓.๒	รูปแบบการแสดงความกตัญญูทเวทียของพระอานนท์	๘๔
๓.๒.๑	รูปแบบการแสดงความกตัญญูของพระอานนท์ที่มีต่อพระพุทธเจ้า	๘๔
๓.๒.๒	รูปแบบการแสดงความกตัญญูต่อพระประยูรญาติ	๙๒
๓.๒.๓	รูปแบบการแสดงความกตัญญูต่อพุทธศาสนิกชนที่เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า	๙๕
๓.๒.๔	รูปแบบการแสดงความกตัญญูต่อพระพุทธศาสนา	๙๘
๓.๒.๕	รูปแบบการแสดงความกตัญญูต่อประชาชนทั่วไป	๑๐๑
บทที่ ๔	วิเคราะห์รูปแบบการแสดงความกตัญญูทเวทียของพระอานนท์	๑๑๐
๔.๑.๑	วิเคราะห์รูปแบบการแสดงความกตัญญูของพระอานนท์ที่มีต่อ พระพุทธเจ้า	๑๑๐
๔.๑.๒	วิเคราะห์รูปแบบการแสดงความกตัญญูต่อพระประยูรญาติ	๑๑๒
๔.๑.๓	วิเคราะห์รูปแบบการแสดงความกตัญญูต่อพุทธศาสนิกชนที่เข้าเฝ้า พระพุทธเจ้า	๑๑๔
๔.๑.๔	วิเคราะห์รูปแบบการแสดงความกตัญญูต่อพระพุทธศาสนา	๑๑๖
๔.๑.๕	วิเคราะห์รูปแบบการแสดงความกตัญญูต่อประชาชนทั่วไป	๑๑๘
๔.๑.๖	วิเคราะห์การนำรูปแบบการแสดงความกตัญญูทเวทียของพระอานนท์ไป ประยุกต์ใช้กับสังคมไทย	๑๒๓
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๒๔
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๒๔
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๒๖
บรรณานุกรม		๑๒๗
ประวัติผู้วิจัย		๑๓๓

คำชี้แจงการใช้สัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิงโดยระบุเล่ม/ข้อ/หน้าหลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น อง.ทุก. (บาลี) ๒๐/๓๖๔/๑๐๘. หมายถึง สุตตันตปิฎก องคุดตฺตนิคาย ทุกนินาตปาติ พระไตรปิฎกภาษาบาลีเล่มที่ ๒๐ ข้อที่ ๓๖๔ หน้า ๑๐๘, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๙๐ หน้า ๕๐

พระวินยปิฎก (บาลีและไทย)

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(บาลี)	=	วินยปิฎก	จุฬหคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก (บาลีและไทย)

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)

(ญ)

สํ.นิ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ข.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.สพ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ม.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉกก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.เถรี.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรีคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.สตตก.	(บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สตตกนิปาต ชาตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.จู.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิตเทส	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.พุทธ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พุทธวงศ์	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

รายงานฉบับนี้ อรรถกถาภาษาบาลี ในการอ้างอิงจะระบุเล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๕๙/๓๕๗ หมายถึง องคุดตนิกาย มโนรปุรณิ เอกกนิปาตอฏฐกถา ภาษาบาลี เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๒๕๙ หน้า ๓๕๗, ส่วนอรรถกถาภาษาไทย ในการอ้างอิงจะระบุเล่ม/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๔๕ หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา ภาษาไทย เล่มที่ ๑ หน้า ๒๙๑

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก (บาลีและไทย)

ที.ม.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ส.ส.อ.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	สารัตถปกาสินี	สคาถวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ส.สพ.อ.	(บาลี)	=	สังยุตตนิกาย	สารัตถปกาสินี	สพายนวคคอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.อ.	(บาลี)	=	องคุดตนิกาย	มโนรปุรณิ	จตุกกนิปาตอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา		(ภาษาไทย)
ขุ.วิ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตถทีปนี	วิมานวัตถุอรรถกถา	(ภาษาไทย)